

TOS....., 1 op de 20 leerlingen

December 2017

Leerling 12 jaar reguliere VO, praktijkonderwijs:

*"maar sommige geloven mij niet...
dat... als ze mij niet geloven dan word ik snel boos...
bijvoorbeeld..eh... eh...(lang stil) ... dat weet ik niet..
eh gisteren.. dat was de andere.... docent.. ik zit hier de docent... eh... ik deed niks... eh .. en
toen zei die tegen mij je krijgt nog 1 kans...eh..
ja... ik gooide toen alle spullen weg"*

*"ik ben altijd vrolijk als iets gezelligs is
eh.. eh.. eh als aardige dingen ook gebeurt...vandaag eh.... Die
vrolijk dingen... dus...die dag was vrolijk...
Enne... ja dat was het."*

Wij spreken van prevalentiecijfers als we willen uitdrukken hoe vaak een stoornis voorkomt in een populatie. Hoe vaak komt TOS voor bij kinderen en jong volwassenen? Uitgaande van de prevalentiecijfers zoals hieronder is weergegeven kunnen wij stellen dat er minstens zoveel kinderen zijn met een TOS als met ADHD. Volgens deze onderzoekscijfers zijn er minder kinderen met autisme dan met een TOS. De prevalentiecijfers zijn als volgt (E. Gerrits 2014):

In elke klas van dertig kinderen zijn er ongeveer twee kinderen met een TOS.

Prevalentie TOS: 7% (Tomblin e.a., 1997, Leonard 2014)

Prevalentie ADHD: 5% (Bishop, 2010)

Prevalentie Autisme spectrum stoornis: 1% (Bishop, 2010)

Een TOS is de meest voorkomende stoornis bij jonge kinderen en daarnaast tevens de minst bekende.

TOS een onzichtbare handicap

TOS is een onzichtbare handicap en het is noodzakelijk dat wij deze problematiek in het zicht brengen, deze leerlingen hebben hulpvragen en het zijn duidelijke hulpvragen die onze aandacht verdienen. De cijfers zijn duidelijk en toch blijkt dat op veel scholen geen enkel kind zit met een taalontwikkelingsstoornis, of zijn er maar 1 of 2 leerlingen met een diagnose TOS. Het is een problematiek die (nog) niet voldoende gesignaleerd wordt of kennelijk moeilijk te signaleren is.

De problematiek die een TOS met zich meebrengt kan een grote invloed hebben op gedrag, leren en op het sociaal emotioneel welbevinden. Wanneer deze leerlingen niet gesignaleerd worden lopen zij het risico dat zij op school een achterstand op bouwen die niet in te lopen is. Een achterstand op alle vakgebieden aangezien er geen vakgebieden zijn waarbij taal geen belangrijke factor is. Als je met een taalontwikkelingsstoornis de basisschool verlaat is er vaak sprake van een taalontwikkelingsachterstand van 1,5 of 2 jaar. Wanneer je woordenschat, je taalbegrip en je grammaticale vaardigheden zwak zijn, heb je een dobber aan de schoolboeken met de schooltaal in het VO, maar ook is de complexe talige instructie moeilijk te volgen en ondervinden deze leerlingen problemen in de praktijk en bij de stages. Vaak komen deze leerlingen op een lager onderwijsniveau terecht dan dat zij qua intelligentie zouden aankunnen. Hoe eerder deze kinderen worden gesignaleerd en hoe eerder er een gerichte interventie kan starten, hoe beter. Feit is dat er veel kinderen zijn die niet herkend worden met deze problematiek en dus niet de hulp krijgen die zij nodig hebben.

Communicatie is de basis van ons functioneren

De TOS- problematiek is breed en kan per kind verschillen. Wij spreken dan ook van een spectrum. Elk kind met TOS is uniek. Wat deze kinderen wel gemeen hebben is de problematiek met betrekking tot de communicatieve redzaamheid. Je communicatief kunnen redden, dat is zoveel meer dan alleen een praatje met een klasgenoot en dat 'praatje' op zich kan voor een leerling met TOS al een probleem zijn. Is communicatie niet onze basis voor ons functioneren? Ons functioneren op sociaal emotioneel gebied, dus thuis, op school en in de maatschappij. Onze communicatieve redzaamheid is ook wie wij 'zijn'. Het is belangrijk dat wij deelgenoot kunnen zijn van gesprekken, dat wij gegeven informatie begrijpen en ernaar kunnen handelen, het is belangrijk dat wij emoties kunnen verwoorden en kunnen aanvoelen en wanneer dit niet lukt dan ontstaat er een gevoel van onvermogen.

Wanneer er sprake is van gevoelens van onvermogen en onmacht uiten wij mensen dit met 'gedrag' en dat is wat wij dus bij deze kinderen waarnemen en vaak als ongewenst bestempelen. Niet alleen het gedrag dat gepaard gaat met fysiek geweld of verbaal geweld, want ja verbaal geweld dat kunnen deze kinderen met TOS wel, maar ook gedrag dat gepaard gaat met teruggetrokken gedrag, depressiviteit of lichamelijke klachten. Reden genoeg dus om deze kinderen, met deze hulpvragen die geuit worden door middel van gedrag, te gaan signaleren en te helpen.

Communicatieve redzaamheid is niet alleen het gebruiken van taal en het verwoorden van gedachten en emoties, het heeft naast de productieve vaardigheden ook receptieve vaardigheden, dus het ontvangen en verwerken van taal. Kinderen met een taalontwikkelingsstoornis verwerken de informatie die binnen komt vertraagd. Vaak begrijpen ze het wel, maar hebben gewoon even tijd nodig om de binnenkomende informatie te verwerken, we spreken dan van een vertraagde informatieverwerking.

Dan valt het niet mee als je in de klas zit in het VO en er van je verwacht wordt dat je de instructie volgt en tegelijkertijd aantekeningen maakt. Het is soms echt onmogelijk om te onthouden wat de docent vertelt over het huiswerk van de komende week. Juist voor deze leerlingen is het van groot belang dat de docenten dit goed noteren op een internetportal van de school. Voor de basisschoolleerling is het bijvoorbeeld van groot belang dat Instructie gevisualiseerd wordt en in stappen wordt aangeboden, of nog even in het kort herhaald wordt

TOS en Dyslexie

Tijdens een onderzoek van McArthur e.a. (2000):

55% van de TOS kinderen bleek ook dyslexie te hebben en

53% van de kinderen met dyslexie ook TOS

Niet alle leerlingen met TOS ontwikkelen per definitie een leesprobleem, maar bij een leerling met TOS is er wel vaak sprake van leesproblemen of zelfs dyslexie. Er is sprake van een verhoogd risico met betrekking tot een leesstoornis en het kan zelfs zo zijn dat de leesvaardigheid zich zonder problemen ontwikkeld in groep 3, maar dat de problemen later ontstaan. Dit komt dan door een beperkte woordenschat of een onvoldoende grammaticale ontwikkeling. In het VO kunnen er dan vervolgens grotere problemen ontstaan met Nederlands en andere talen en dit zien wij dan in de praktijk vooral wanneer leerlingen verslagen moeten schrijven, brieven moeten maken en samenvattingen. Er is nog veel onderzoek in het veld gaande en vooral ook noodzakelijk.

TOS en dyslexie kunnen samen voorkomen. Niet elke leerling met een TOS heeft dyslexie en omgekeerd, wel blijkt uit de literatuur dat er in 40—50% van de gevallen sprake is van een comorbiditeit, wat betekent dat er naast de taalontwikkelingsstoornis sprake van een leesstoornis. Er is een overlap in tekstbegripsproblemen, maar heeft een andere oorzaak:

Bij TOS door problemen met het taalbegrip; relaties tussen woorden, woorden uit het geheugen ophalen en hun betekenissen en onvoldoende woordenschat.

Bij dyslexie door problemen met de decodering en een zwakke woordenschat door te weinig leeskilometers

In beide gevallen is er sprake van een zwak auditief/ verbaal geheugen

Leerlingen met TOS kunnen problemen met het 'leren lezen' hebben door zwakke fonologische vaardigheden, een zwak auditief geheugen en informatie verwerkingsproblemen.

Een leesstoornis of een dyslexie naast een TOS kan worden aangetoond door aan te geven dat het leesniveau stagneert of onvoldoende vooruitgaat ondanks extra ondersteuning en begeleiding. Begeleiding gericht op de TOS en op de dyslexie is dan wenselijk, want beide stoornissen hebben ieder een andere, op de problematiek gerichte, directe begeleiding nodig.

'Vastlopende' hoofden

Leerlingen met TOS hebben te kampen met 'volle' en 'vastlopende' hoofden, want alle informatie komt wel (vertraagd) binnen, maar kan niet de directe en juiste route vinden naar dat stukje in hun hoofd waar de binnenkomende informatie bij past. Dat is best lastig, want als je het een nog aan het verwerken bent, komt de volgende informatie al binnen. De leerkracht gaat verder met de instructie in de klas, alleen ben jij nog bezig met het verwerken van het eerste stukje instructie. Het tempo is niet bij te houden en dat maakt dat je veel vergeet, slordig werkt en veel kwijt raakt. Zo'n vol hoofd kan je vergelijken met een moment dat alles je boven het hoofd groeit en dat je je best doet om alles bij te houden. Wij zijn dan geneigd om overal memobriefjes te plakken om niets te vergeten. Kinderen met TOS hebben in hun hoofd een wirwar van memobriefjes waardoor alles chaotisch lijkt.

Het helpt hen als:

- je structuur en overzicht biedt bij het organiseren en plannen.
- er visuele ondersteuning wordt geboden bij de instructie.
- de instructie wordt herhaald

Dit is voor hen van groot belang om succeservaringen op te doen. Wanneer je het tempo niet aankan,

van alles vergeet en gewoon even niet meer weet waar het over gaat, maakt dit je je dom voelt en faalangst ligt om de hoek.

Het kan zijn dat TOS niet herkend wordt, omdat men in de eerste instantie de problematiek verward met de kenmerken van een Dyslexie of zelfs van autisme. Problemen met betrekking tot de communicatieve redzaamheid is een belangrijk kenmerk van een TOS. Problemen met betrekking tot de communicatieve redzaamheid zijn ook in de andere stoornissen als belangrijk kenmerk terug te vinden en vandaar de overlap en vaak de verwarring. De trage informatieverwerking is ook bij veel vormen van autisme en bij ADHD een kenmerk van de gedragsproblematiek. Dat maakt goed observeren lastig en daarbij blijft het belangrijk dat wij ons bewust zijn van het feit dat wij leerkrachten en geen diagnosticus zijn. Signaleren mag, maar interpreteren dat moeten wij vooral overlaten aan de professionals.

Vroegtijdige signalering is erg belangrijk. Goed observeren in de klas en niet direct interpreteren, maar vooral hulp zoeken en doorverwijzen voor verder onderzoek.

U vindt observatielijsten als download met betrekking tot de [communicatieve redzaamheid](#) onder deze link op de pagina van [Smartonderwijs](#) onder het kopje 'observatielijsten'. bron: toets & observatielijsten, Anita Cremer & Marianne Verweij, 2010

Drs. Bernadette Sanders
Orthopedagoog Smartonderwijs
www.smartonderwijs.nl

SMARTonderwijs

Literatuurlijst

Bishop, D.V.M. (2010). Which neurodevelopmental disorder get researched and why. PLOS One, 5 (11).

Gerrits, E. (2014). Factsheet taalontwikkelingsstoornissen. Lectoraat logopedie, Hogeschool Utrecht.

Leonard, B.L. (2014). Children with Specific Language Impairment. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Sanders, B. (2017). Taalontwikkelingsstoornissen in de klas, praktische tips en adviezen. Uitgeverij Lannoo

Tomblin, J.B., Records, N.L., Buckwalter, P., Zhang,., Smith, E. & O'Brien, M. (1997). Prevalence of Specific Language Impairment in kindergarden children. Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 40(6), 1245-1260.